

Valleberga kyrka

55.4287, 14.0620

Valleberga kyrka är en av endast åtta bevarade rundkyrkor i Sverige, och den enda i Skåne, men blev med tiden så ombyggd att den ursprungliga kyrkan så att säga försvann och därför var nära att rivas.

Kyrkan byggdes i mitten av 1100-talet på initiativ av dåvarande ärkebiskopen Absalon Hvide som ett försvar mot vänderna från andra sidan Östersjön. Byggmästare var Carl Stenmester som även var aktiv på Bornholm, där rundkyrkor var vanliga.

I mitten av 1300-talet byggdes rundkyrkan om så att den invändigt mer liknade en korskyrka än en rundkyrka. I slutet av 1700-talet byggdes kyrkan ut ytterligare och försågs med tre korsarmar, ritade av arkitekt Carl Fredrik Adelcrantz, så att själva rundkyrkan knappt syntes över huvud taget.

I slutet av 1800-talet hade man planer på att bygga en ny kyrka, inte för att kyrkan var för liten, utan för att själva kyrkorummets inte lämpade sig för gudstjänster då många av besökarna inte kunde se prästen. Man bestämde sig att riva både "rundkyrkan" och tillbyggnaderna och istället bygga en ny tegelkyrka i gotisk stil.

Men myndigheterna gjorde sig ingen brådska. Och när de väl kom till skott föreslog istället Kungliga Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien bland annat att rundkyrkan skulle behållas som gravkapell och att en ny kyrka kunde byggas vid sidan om. Ett annat förslag var att rundkyrkan skulle byggas ut. Kyrkostämman gick dock inte med på detta, utan ville fortfarande riva allt och bygga en ny kyrka.

Domkyrkoarkitekt Theodor Wåhlin, som kommit med förslaget att bygga nytt hade under tiden upptäckt den märkliga gamla rundkyrkan mitt i korsgången, och ville nu bevara kyrkan. Han lät därför göra ritningarna till en tillbyggnad av kyrkan. På Överintendentsämbetet var man dock inte helt förtjust över Wåhlins ritningar. Man medlade att rundkyrkan borde bli sakristia eller kyrksal vid sidan om det nya långhuset "så att det icke bleve ett så välsignat långt tåg av byggnader".

Till slut accepterades ritningarna ändå av både Vitterhetsakademien och kyrkostämman, och efter två års arbete kunde kyrkan återinvigas den första advent 1909.

Kastalen är från senmedeltiden och kan ha varit en del av en mur runt kyrkan. I kastalen finns bland annat två så kallade svickelstenar som tidigare ingått i byggnadskonstruktionen, och då troligen varit omfattningarna till portalerna. Den vänstra svickelstenen påträffades 1956 tillsammans med en liknande sten under det nuvarande golvet i rundkyrkan. Den högra svickelstenen som var prydd med en gestalt i helfigur, påträffades 1908 då den låg som fyllnadsmaterial i den södra korsarmen.

När kyrkan byggdes om i början av förra sekelskiftet ville församlingen inte bara riva kyrkan utan även kastalen, men det accepterades inte av myndigheterna i Stockholm. Församlingen fortsatte att arbeta för en rivning, men till slut bestämde riksantikvarien att kastalen skulle behållas.

På norra långhusväggen finns en altartavla från 1742 snidad av Mathias Stenberg i Ystad.

Det medeltida altarskåpet från första halvan av 1500-talet visar i mitten apostlarna Petrus och Paulus, men dessa figurer var ursprungligen fristående. Figurerna i i sidoskåpen är original.

Bakom altaret och altaruppsatsen finns ett kapell, beläget i den tidigare absiden. Där och över triumfbågen finns kalkmålningar från början av 1500-talet utförda av Lilla Harrie-gruppen. Invid korets västra båge finns också mindre partier med äldre måleri från tidig medeltid.

Predikstolen tillverkades år 1619 av en okänd mästare, och är försedd med Kristian IV:s namnchiffer.

Dopfunten härstammar från 1160-talet och har skulpterats av Trydemästaren, även kallad Majestatis, som också huggit gravstenar som idag finns på golvet inne i kastalen, men som tidigare stod ute på kyrkogården. Trydemästaren räknas som den främste nordiske stensemästaren under medeltiden. Motivet visar bland annat legenden om Petrus och Paulus samt kejsar Nero.

En Madonnaskulptur är tillverkad av en okänd mästare, förmedlingen i nedre Rhen-området.

Från kort tid efter att Skåne tillfallit Sverige hade Carl XI:s namnchiffer sin plats på triumfbågen för att påminna församlingen om att de nu var svenskar.

Källor:

Webb: Löderups församling.

Webb: Riksantikvarieämbetets bebyggelseregister.

Bok: "Kyrkor i Skåne - en kulturhistoria". Siegrun Fernlund 1980. ISBN 91-85330-26-4